

กลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20*
STRATEGIC MANAGEMENT BY USING OF GOOD GOVERNANCE
PRINCIPLES OF SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF SECONDARY
EDUCATIONAL SERVICE AREAS, REGION 20

วิไลลักษณ์ อำนวยชาติ

Wilailuk Ammaddee

ศศิธรดา แพงไทย

Sasirada Pangthai

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

North Eastern University, Thailand

E-mail: wilailukammaddee@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร 3) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหารและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 รวมทั้งสิ้น 342 คนแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า มีค่า IOC 0.80 - 1.00 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.980 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า PNI

ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 มี 7 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) ด้านความรับผิดชอบ 2) ด้านความโปร่งใส 3) ด้านนิติธรรม 4) ด้านความคุ้มค่า 5) ด้านประสิทธิภาพ 6) ด้านการมีส่วนร่วมและ 7) ด้านคุณธรรม

2. สภาพปัจจุบันของกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ของกลยุทธ์การบริหารตามหลักธรรมาภิบาล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

* Received 10 May 2019; Revised 20 October 2019; Accepted 22 October 2019

3. กลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ประกอบด้วย 7 กลยุทธ์ได้แก่กลยุทธ์ที่ 1 เสริมสร้างหลักนิติธรรมขององค์กร มี 4 มาตรการ 3 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 2 การเสริมสร้างการมีความรับผิดชอบมี 4 มาตรการ 4 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 3 เพิ่มความมีประสิทธิภาพการทำงานมี 3 มาตรการ 4 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 4 เพิ่มความคุ้มค่าในการทำงานมี 3 มาตรการ 4 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาการมีส่วนร่วมของบุคลากรมี 4 มาตรการ 3 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 6 ส่งเสริมความโปร่งใสมี 3 มาตรการ 5 ตัวชี้วัด กลยุทธ์ที่ 7 พัฒนาระบบคุณธรรมอย่างยั่งยืนมี 5 มาตรการ 7 ตัวชี้วัด

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การบริหาร, หลักธรรมาภิบาล, สถานศึกษา

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the components of administration by good governance's principles, 2) to study the current situation and desirable conditions of administration by good governance's principles and 3) to develop strategies for application of good governance's principles in administration under the Office of Secondary Educational Service Area 20. The sample groups included administrators and teachers under the Office of Secondary Educational Service Area 20 with the total number of 342. The research instruments were scale questionnaire with index of Item-Objective Congruence (IOC) value of 0.80-1.00 and reliability at 0.980. The statistics used in data analysis included percentage, mean, standard deviation, PNI modified index.

The research results were found that:

1. The components of administration by good governance's principles in administration under the Office of Secondary Educational Service Area 20 consisted of 7 components namely: 1) Responsibility 2) Transparency 3) The rule of law 4) worthiness 5) Efficiency 6) Participation and 7) Morality.

2. The current situation of strategies for application of good governance's principles in administration under the Office of Secondary Educational Service Area, on a whole, was rated at a moderate level, the desirable conditions of strategies for application of good governance's principles in administration under the Office of Secondary Educational Service Area, on a whole, were rated at the highest level.

3. The strategies for application of good governance's principles in administration under the Office of Secondary Educational Service Area comprised 7 strategies as follows: The 1st strategy: Enhancing the rule of law of organization consisted of 4 measures, 3 indicators. The 2nd strategy: Enhancing responsibility consisted of 4 measures, 4 indicators. The 3rd strategy: Increasing performance efficiency consisted of 3 measures, 4 indicators. The 4th strategy: Increasing the work performance worthiness consisted of 3 measures, 4 indicators. The 5th strategy: The development of personnel's participation consisted of 4 measures, 3 indicators. The 6th strategy: Promoting transparency consisted of 3 measures, 5 indicators. The 7th strategy: Development of sustainable morality system consisted of 5 measures, 7 indicators.

Keywords: Strategies, Administration, Good Governance's Principles, Education Facilities

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นการ กระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราชที่ 2550 จึงต้องอาศัย แนวคิด ทฤษฎี หลักการและกลยุทธ์การบริหารจัดการที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance) มาใช้ในการบริหารกิจการต่าง ๆ รวมทั้งการบริหารการศึกษา เกิดการพัฒนาไปในทางที่ดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ทั้งนี้รัฐบาลได้มุ่งเน้นการปฏิรูปการศึกษาสังคมเข้มแข็งให้อยู่เย็นเป็นสุขการจัดการศึกษาต้องทำตามกฎหมาย ที่กำหนดต้องมีการเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการเรียนการสอนซึ่งทำให้ครู นักเรียน ผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ต้องศึกษา และทำความเข้าใจกับการบริหารงานในหน่วยงานทางการศึกษาตามการปฏิรูปการศึกษา จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมนำความรู้ เป็นพื้นฐาน ในการดำรง ชีวิต สามารถเผชิญและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิภาสทองสุทธิ, 2551)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – พ.ศ. 2564) ถือเป็นแผนแม่บทหลักในการพัฒนาประเทศที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นกฎหมายบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2559 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2564 นั้นมีหลักการสำคัญคือ “ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม

มีคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งกระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักในภาคการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพคนของประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวตั้งนั้น ภายใต้วิสัยทัศน์ “มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในสังคม” จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์และวางเป้าหมายที่สามารถตอบสนองการพัฒนาที่สำคัญในด้านต่าง ๆ คือเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการพัฒนาประเทศระยะกลางเพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ระยะยาวที่ทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้เห็นพ้องร่วมกันเป็นวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ซึ่งกำหนดไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรม ประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกันระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาคนและสังคมไทยให้ครอบคลุม 4 ด้าน คือ 1) สร้างสังคมเป็นธรรมและเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ทุกคนมีความมั่นคงในชีวิตได้รับการคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค ทุกภาคส่วนได้รับการเสริมพลังให้มีส่วนร่วมในการะบวนการพัฒนาภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใสเป็นธรรม 2) พัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีคุณธรรมเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะและการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย สถาบันทางสังคมและชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลง 3) พัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน ปรับโครงสร้างการผลิตการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พร้อมสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางสังคม 4) สร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนรวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

โรงเรียนมีการปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ที่ระบุ โรงเรียนจะดำเนินการบริหารบุคคลได้อย่างไร กับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวที่จะทำให้บุคลากรในหน่วยงานมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ สร้างขวัญ สร้างกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขทั้งยังมีการปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพสูงสุดพร้อมทั้งเป็นการบริหารจัดการที่สร้างประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) ซึ่งการนำธรรมาภิบาลมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการ เป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรทุกประเภท ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรธุรกิจ องค์กรทางการศึกษา หรือองค์กรทางสังคมต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะธรรมาภิบาล เป็นการบริหารจัดการที่ดีเป็นการบริหารจัดการที่สร้าง

ประโยชน์ และความเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าขององค์กร เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจสังคม การเมืองในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งขาดมาตรฐานทางจริยธรรม ความจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่เหมาะสม ดังนั้นหน่วยงานทางการศึกษาซึ่งเป็นองค์กรหลักสำคัญยิ่งในสังคมจึงจำเป็นต้องได้รับการปฏิรูปที่ดีกว่าเดิม โดยการนำธรรมาภิบาลมาใช้ในการดำเนินการ ผู้บริหารทุกระดับ (ธีระ รุญเจริญ, 2547)

จากการศึกษาความเป็นมาและประเด็นปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยเห็นความสำคัญ ความจำเป็นและความต้องการในการพัฒนาให้ดีขึ้นจึงสนใจที่จะศึกษา เรื่องกลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 จากความสำคัญของหลักธรรมาภิบาลตามที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ซึ่งการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นวิธีการจัดการสมัยใหม่ที่มีกระบวนการที่ชัดเจนมีความเหมาะสมที่จะพัฒนาระบบการบริหารมีการวางแผนมีเป้าหมายและแนวดำเนินการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลอันจะส่งผลต่อคุณภาพของการบริหารสถานศึกษา บริหารบุคลากรและงานอื่น ๆ ตามโครงสร้างให้มีประสิทธิผลและเกิดประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20
3. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ดำเนินการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวิธีการดำเนินการวิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของ การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 มีขั้นตอนการวิจัยอยู่ 3 ขั้นตอนได้แก่ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร 2) ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวน 5 คน 3) ประเมินองค์ประกอบการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20

กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 จำนวน 3,170 คน ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ผู้บริหารและครูผู้สอนซึ่งได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับศึกษาสัดส่วนประชากรของเครื่องซีและมอร์แกน (R.V. Krejcie and D.W. Morgan) โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นหรือชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 342 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับตามความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ในระดับมากที่สุดการหาคุณภาพเครื่องมือโดยการตรวจสอบความเที่ยงตรง ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คนและทดสอบความเชื่อมั่นเพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบาค โดยมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.980

ระยะที่ 3 กลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 มีการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน 1) ร่างกลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 จากผลการวิเคราะห์ วิเคราะห์ Matrix Analysis 2) ตรวจสอบและยืนยันกลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมสนทนากลุ่มจากหลายกลุ่ม มีนักวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในการบริหาร โดยใช้หลักธรรมาภิบาล ผู้บริหารระดับนโยบาย รวมทั้งสิ้น 9 คน 3) การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ของกลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 โดยผู้มีส่วนได้เสียจำนวน 36 คน ได้ฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของกลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 พบว่าองค์ประกอบของการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลมีทั้งหมด 7 ด้านคือ 1) ด้านคุณธรรม 2) ด้านนิติธรรม 3) ด้านความโปร่งใส 4) ด้านความรับผิดชอบ 5) ด้านประสิทธิภาพ 6) ด้านการมีส่วนร่วมและ 7) ด้านความคุ้มค่า เพื่อพิจารณาจากข้อมูลการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีการดำเนินงานตาม

องค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบนี้แล้วสามารถทำให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลได้เป็นอย่างดี

2. การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 พบว่า สภาพปัจจุบันของกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร โดยภาพรวมพบว่าสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสภาพปัจจุบันทุกข้ออยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.33$, S.D. = 0.32) สภาพที่พึงประสงค์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโดยภาพรวมพบว่าสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.32) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.41) แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องการพัฒนาการบริหารจัดการโดยการใช้หลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมการจัดการด้านงบประมาณและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างคุ้มค่าสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

3. กลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ประกอบด้วย 7 กลยุทธ์ได้แก่

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมหลักนิติธรรมขององค์กรประกอบด้วย 4 มาตรการ ดังนี้

1. กำหนดกฎระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารเป็นไปตามกฎหมายและข้อตกลงร่วมกัน

2. ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้สิทธิทางกฎหมายแก่ข้าราชการครูตามข้อบังคับโดยคำนึงถึงเสรีภาพของคามยุติธรรม

3. พัฒนาบุคลากรให้ปฏิบัติตามระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลอย่างเคร่งครัดโดยไม่เลือกปฏิบัติ

4. ติดตามดูแลครูผู้สอนและให้ปฏิบัติตามคำสั่ง กฎ ระเบียบ วินัย และข้อบังคับของ สถานศึกษา บริหารด้วยความเป็นธรรม

กลยุทธ์ที่ 2 การเสริมสร้างความรับผิดชอบของผู้บริหารและบุคลากร ประกอบด้วย 4 มาตรการ ดังนี้

1. เสริมสร้างบุคลากรให้ตระหนักในสิทธิหน้าที่ตามบทบาทที่ได้รับมอบหมาย

2. พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความกระตือรือร้นและใส่ใจในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนการเคารพในความเห็นที่แตกต่างกัน

3. สร้างจิตสำนึกของบุคลากรทุกคนในองค์กรให้มีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่

4. การกำกับ ติดตาม การดำเนินงานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ
กลยุทธ์ที่ 3 เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร ประกอบด้วย
3 มาตรการ ดังนี้

1. ส่งเสริมการและพัฒนาบุคลากรจัดการด้านงบประมาณ การใช้
ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง
2. พัฒนาบุคลากรในการใช้นวัตกรรมและรักษาชื่อเสียงขององค์กรให้
สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมและลดต้นทุน
3. พัฒนาบุคลากรให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ
ได้อย่างดีเยี่ยม

กลยุทธ์ที่ 4 ผลการปฏิบัติในการทำงานโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง
ประกอบด้วย 3 มาตรการ ดังนี้

1. ส่งเสริมการจัดการด้านงบประมาณและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด
เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างคุ้มค่า
2. พัฒนาบุคลากรในการใช้สื่อการเรียนการสอนนวัตกรรมใหม่ ๆ
ที่ผลิตได้ในท้องถิ่นและบริบทของสถานศึกษา
3. พัฒนาบุคลากรให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ
ตามบริบทของสถานศึกษา

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาการมีส่วนร่วมของบุคลากร ประกอบด้วย 4 มาตรการ
ดังนี้

1. พัฒนาบุคลากรร่วมกันในกระบวนการตัดสินใจ ร่วมคิดร่วม
วางแผนร่วมรับผิดชอบและเปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่นมีโอกาสเข้าร่วมเป็นระบบของครู
ผู้บริหารและองค์กรผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาตนเองและมีความ
ความก้าวหน้าในวิชาชีพ
3. ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรให้ปฏิบัติหน้าที่ตามความรู้
ความสามารถและเต็มตามศักยภาพในรูปของคณะกรรมการร่วมดำเนินการ กำกับ ติดตามและ
ตรวจสอบ
4. พัฒนาผู้บริหารให้เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความร่วมมือ
ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

กลยุทธ์ที่ 6 ส่งเสริมความโปร่งใส ประกอบด้วย 3 มาตรการ ดังนี้

1. พัฒนาระบบฐานข้อมูลและกลไกในการกำกับติดตามการ
ปฏิบัติงานในหน้าที่ของครูและบุคลากร

2. ส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการปฏิบัติงานต่อสาธารณชน
อย่างตรงไปตรงมาโดย บุคลากร และชุมชนสามารถตรวจสอบได้โดยการผ่านทาง Web size
และสื่อ Online

3. พัฒนาระบบการวัดและประเมินผล การประชาสัมพันธ์ของ
สถานศึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไขและตรวจสอบได้ชัดเจน

กลยุทธ์ที่ 7 ส่งเสริมและพัฒนาระบบคุณธรรมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย
5 มาตรการ ดังนี้

1. ส่งเสริมบุคลากรให้แก้ไขปัญหาในสถานศึกษาโดยใช้สติ ความรู้
และเหตุผลมากกว่าอารมณ์ในการควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยดี

2. ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์
สุจริตและอดทนโดยยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นหลัก

3. ยกย่องชมเชยผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างเสมอต้นเสมอปลายบน
ฐานของศีลธรรม จริยธรรม

4. ปฏิบัติตนตามระเบียบจรรยาบรรณวิชาชีพครูเป็นแบบอย่างที่ดี
แก่ข้าราชการครู กระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามโดยมีความซื่อสัตย์และภาวะความเป็นผู้นำ

5. ปฏิบัติตนตามระเบียบจรรยาบรรณวิชาชีพครูเป็นแบบอย่างที่ดี
แก่ข้าราชการครู กระทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามโดยมีความซื่อสัตย์และภาวะความเป็นผู้นำ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 มีประเด็นที่น่าสนใจที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. องค์ประกอบของกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 พบว่าองค์ประกอบของการบริหารโดยใช้
หลักธรรมาภิบาล มีทั้งหมด 7 ด้านคือ 1) ด้านคุณธรรม 2) ด้านนิติธรรม 3) ด้านความโปร่งใส
4) ด้านความรับผิดชอบ 5) ด้านประสิทธิภาพ 6) ด้านการมีส่วนร่วมและ 7) ด้านความคุ้มค่า
เพื่อพิจารณาจากข้อมูลการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีการ
ดำเนินงานตามองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบนี้แล้วสามารถทำให้สถานศึกษาสามารถ
พัฒนาการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลได้เป็นอย่างดีซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิด
วีระยุทธ พรพจน์ธนาต ได้สังเคราะห์องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลที่เหมาะสมกับการ
บริหารงานโรงเรียน 8 องค์ประกอบได้แก่ 1) หลักนิติธรรม 2) หลักคุณธรรม 3) หลักความ
โปร่งใส 4) หลักการมีส่วนร่วม 5) หลักความรับผิดชอบ 6) หลักเป้าหมายสอดคล้องกับสังคม
7) หลักความมั่นคง 8) หลักความคุ้มค่า (วีระยุทธ พรพจน์ธนาต, 2557)

2. การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 พบว่าสภาพปัจจุบันของกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร โดยภาพรวมพบว่าสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสภาพปัจจุบันทุกข้ออยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโดยภาพรวมพบว่าสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารและครูผู้สอนต้องการพัฒนาการบริหารจัดการโดยการใช้หลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมการจัดการด้านงบประมาณและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างคุ้มค่าสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิด จีวรวรรณ ภัคติบุตรและประกอบ สุทธิกาโมทย์ ได้ให้ทรรศนะไว้ว่าธรรมาภิบาล เป็นการบริหารจัดการที่ดีหากเป็นระดับประเทศก็หมายถึง การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี คือการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า (จีวรวรรณ ภัคติบุตร และประกอบ สุทธิกาโมทย์, 2550)

3. ผลการประเมินกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร ที่พัฒนาขึ้นพบว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนให้ความสำคัญกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารมีความสำคัญอย่างยิ่ง กลยุทธ์ที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผล ดังนี้

3.1. กลยุทธ์ที่มีผลการประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโดยกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด คือกลยุทธ์ที่ 6 ส่งเสริมความโปร่งใส ซึ่งมี 3 มาตรการ และ 5 ตัวชี้วัด แสดงให้เห็นว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ความสำคัญกับการบริหารด้วยความโปร่งใส ซึ่งเป็นการบริหารที่สามารถตรวจสอบได้ โดยมีส่วนร่วมและมีคณะกรรมการทำงานอย่างชัดเจน ซื่อสัตย์สุจริต มีระบบและกลไกในการกำกับติดตามการปฏิบัติงานในหน้าที่ของครูและบุคลากร ส่งเสริมการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การปฏิบัติงานต่อสาธารณชนอย่างตรงไปตรงมาโดย บุคลากร และชุมชนสามารถตรวจสอบได้ โดยการผ่านทาง Websize และสื่อ Online ซึ่งสอดคล้องกับ ไพโรจน์ พรหมมีเนตร ได้อธิบายหลักความโปร่งใสไว้ว่า การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ตรวจสอบความชัดเจนได้ เช่นการเผยแพร่ นโยบายการบริหารงานบุคคลให้ทราบโดยทั่วกัน เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกลโษใช้สิทธิ์อุทธรณ์ร้องทุกข์เพื่อพิสูจน์ตนเองและมีการประกาศผลการประเมินผลงานอย่างชัดเจน (ไพโรจน์ พรหมมีเนตร, 2543)

3.2. กลยุทธ์ที่มีผลการประเมินความเป็นไปได้ ของกลยุทธ์การใช้หลัก ธรรมาภิบาลในการบริหารโดยกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด คือ กลยุทธ์ที่ 3 เพิ่มความมีประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร ประกอบด้วย 3 มาตรการ 4 ตัวบ่งชี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน จึงเห็นควรให้มีการเสริมและพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรมี ส่งเสริมการและพัฒนาบุคลากร จัดการด้านงบประมาณ การใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในการใช้นวัตกรรมและรักษาสื่อวัสดุอุปกรณ์ให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมและลดต้นทุน พัฒนาบุคลากรให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอได้อย่างดีเยี่ยม สอดคล้องกับ สุดจิต นิमितกุล ได้กล่าวไว้ว่าประสิทธิภาพเป็นกระบวนการจัดสรรการใช้ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสมเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมโดยรวมรวมถึงการทำงานที่รวดเร็วมีคุณภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สุดจิต นิमितกุล, 2543)

3.3. กลยุทธ์ที่มีผลการประเมินความเป็นประโยชน์ ของกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร โดยกลยุทธ์ที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด คือ กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาการมีส่วนร่วมของบุคลากร ประกอบด้วย 4 มาตรการ 3 ตัวบ่งชี้ แสดงให้เห็นว่าผู้มีส่วนได้เสีย ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมของบุคลากร การส่งเสริมบุคลากรให้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการบริหารของสถานศึกษา พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาร่วมกันในการกระบวนการตัดสินใจ ร่วมคิดร่วมวางแผนเปิดรับฟังข้อคิดและเปิดโอกาสให้หน่วยงานอื่นมีโอกาสเข้าร่วมเป็นระบบของครู ผู้บริหารและองค์กรผู้มีอาชีพ บุคลากรให้ปฏิบัติหน้าที่ตามความรู้ความสามารถและเต็มตามศักยภาพในรูปของคณะกรรมการร่วมดำเนินการ กำกับติดตามและตรวจสอบ พัฒนาผู้บริหารให้เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาซึ่งสอดคล้องกับ อริย์ธัช แก้วเกาะสะบ้า ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของชาติโดยมีส่วนร่วมทางการเมือง การบริหาร การจัดทรัพยากรของชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน (อริย์ธัช แก้วเกาะสะบ้า, 2548) และสอดคล้องกับ ศราวุธ คำแก้ว ได้ศึกษา รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการระบบคุณภาพโรงเรียนสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบรูปแบบการมีส่วนร่วม 7 ด้าน 1) ด้านการนำองค์กร 2) ด้านการวางแผนกลยุทธ์ 3) ด้านการมุ่งเน้นคุณภาพผู้เรียน 4) ด้านการวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 5) ด้านมุ่งเน้นบุคลากร 6) ด้านการจัดกระบวนการ และ 7) ด้านผลลัพธ์ (ศราวุธ คำแก้ว, 2559)

สรุป

จากการศึกษา เรื่องกลยุทธ์การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ซึ่ง พบว่าองค์ประกอบของการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาล มีทั้งหมด 7 ด้านคือ ด้านคุณธรรม ด้านนิติธรรม ด้านความโปร่งใส ด้านความรับผิดชอบ ด้านประสิทธิภาพ ด้านการมีส่วนร่วมและ ด้านความคุ้มค่า เมื่อพิจารณาจากข้อมูลการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีการดำเนินงานตามองค์ประกอบทั้ง 7 องค์ประกอบนี้แล้วสามารถทำให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลได้เป็นอย่างดีและเป็นวิธีการจัดการสมัยใหม่ที่มีกระบวนการที่ชัดเจนมีความเหมาะสมมีประโยชน์ในที่จะพัฒนาระบบการบริหารจัดการที่มีการวางแผนมีเป้าหมายและแนวดำเนินการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลอันจะส่งผลต่อคุณภาพของการบริหารของสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคลากรและงานอื่น ๆ ตามโครงสร้างให้มีประสิทธิผลและเกิดประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำกลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 กลยุทธ์ และมาตรการที่ค้นพบจากการวิจัย สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2 หน่วยงานต้นสังกัด สามารถนำแนวทางการบริหารโดยหลักธรรมาภิบาลไปกำหนดนโยบาย เพื่อพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดเพื่อให้สามารถบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ ะเกิดมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยความต้องการจำเป็นในองค์ประกอบย่อยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมาพัฒนาการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาปรับปรุงกระบวนการบริหารให้มีประสิทธิภาพ

2.2. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนำกลยุทธ์ลงสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษา เพื่อต่อยอดผลการวิจัยและสามารถนำไปพัฒนาผู้บริหาร ครูผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุ (ร.ส.พ.).
- จิรวรรณ ภักดีบุตร และประกอบ สุทธิโกโมทย์. (2550). *เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับธรรมาภิบาล*. กรุงเทพมหานคร: คณะความมั่นคงแห่งชาติ.
- ธีระ รุญเจริญ. (2547). สภาพปัจจุบันและปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน *รายงานการวิจัย*. สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ไพโรจน์ พรหมมีเนตร. (2543). *การปฏิบัติงานของคณะกรรมการการศึกษาสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิภาส ทองสุทธิ. (2551). *การบริหารจัดการที่ดี*. กรุงเทพมหานคร: อินทภาษ.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ. (2557). องค์ประกอบของธรรมาภิบาลในโรงเรียน. *วารสารนักบริหาร*, 34(1), 80-88.
- ศราวุธ คำแก้ว. (2559). รูปแบบการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการระบบคุณภาพโรงเรียนสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. *วารสารวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มศว*, 10(2), 128-141.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – พ.ศ.2564)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมการเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- สุดจิต นิमितกุล. (2543). *“กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดี” การปกครองที่ดี (Good Governanc)*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- อริย์ธัช แก้วเกาะสะบ้า. (2548). *ธรรมาภิบาลกับหลักสิทธิเสรีในรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์.